

research in clarification of specific and comprehension of principles of realization of positions of theory of activity in an educational process, and also in creation of methodology of the system stage-by-stage forming of language and speech competences in the context of the acting approach in the directions of linguistic education at higher school.

ЛІТЕРАТУРА

1. Выготский Л.С. Педагогическая психология / Под ред. В. Давыдова. – М.: Педагогика, 1991. – 480 с.
2. Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. Изд-е второе. Т. 23. – М.: Изд-во политической литературы, 1960. – 908 с.
3. Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. Изд-е второе. Т. 42. – М.: Изд-во политической литературы, 1974. – 536 с.
4. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии: В 2 т. Т. 2 – М.: Педагогика, 1989. – 328 с.

УДК 378.14

ОБҐРУНТУВАННЯ МЕТОДІВ І ЗАСОБІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ДО РОЗРОБКИ ТА ВИКОРИСТАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Беляєв С.Б.

*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна
академія» Харківської обласної ради*

У статті розглядаються питання вибору методів і засобів реалізації системи професійної підготовки майбутнього вчителя до розробки та використання педагогічних технологій. Провідною є ідея визначення методів і засобів навчання, які адекватно відповідають цілям і змісту зазначеного поняття, положенням діяльнісного, системного й технологічного підходів в освіті.

Беляев С.Б.

Ключові слова: професійна підготовка, самостійна навчальна діяльність, методи засоби навчання.

**ОБОСНОВАНИЕ МЕТОДОВ И СПОСОБОВ
ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ К РАЗРАБОТКЕ И
ИСПОЛЬЗОВАНИЮ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ**

Беляев С.Б.

В статье рассматриваются вопросы выбора методов и способов реализации системы профессиональной подготовки учителя к разработке и применению педагогических технологий. Ведущей является идея выбора методов и способов обучения в соответствии с целями и содержанием данного понятия, а также в соответствии требованиям деятельности, системного и технологического подходов в образовании.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, самостоятельная учебная деятельность, методы и способы обучения.

**GROUND OF METHODS AND METHODS OF PROFESSIONAL
PREPARATION TO DEVELOPMENT AND USE
OF PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES**

Belyaev S.

The paper discusses the choice of methods and means of implementing the system of training teachers in the development and use of educational technologies. The leading idea is the choice of methods and techniques of training in accordance with the objectives and content of the concept, as well as in conformity with the requirements of the activity, systemic and technological approaches in education.

Keywords: professional training, independent learning activities, methods and techniques of teaching.

Успіх у професійній підготовці, який традиційно визначають у якості результату управління навчальною діяльністю студентів, обумовлюється широким спектром методів і засобів, що вказує на недостатній рівень вирішеності зазначеної проблеми, а тому потребує пошуку адекватних педагогічних рішень виходячи із конкретизованих

завдань, що мають бути вирішеними у процесі професійної підготовки до розробки та використання педагогічних технологій. **Метою статті** є визначення комплексу методів та засобів реалізації системи професійної підготовки до розробки та використання педагогічних технологій в умовах вищого педагогічного навчального закладу.

Особливості змісту професійної підготовки майбутнього вчителя до розробки та використання педагогічних технологій вказують на доцільність спеціального добору методів і засобів навчання виходячи із характеру прогнозованих умінь із урахуванням налагодженої системи професійної педагогічної підготовки. Конкретизація видів навчальної діяльності, що призводять до формування специфічних знань та умінь, які разом складають зміст поняття «професійна підготовка до розробки та використання педагогічних технологій», опосередковано визначає характер методів і засобів її реалізації, а їх конкретизація, на наш погляд, має ґрунтуватись на вимогах діяльнісного, системного й технологічного підходів в освіті.

У зв'язку із тим, що рівень наукової та навчально-методичної підготовки випускника вищого педагогічного навчального закладу істотно відрізняється від описаного І.М. Дичківською «образу педагогічного майстра, який швидко сприймає і досконало використовує як традиційні, так і нові підходи та методи» [1, с. 28], нами було проаналізовано механізми налаштування на інноваційну педагогічну діяльність, формування готовності до творчого переосмислення традиційних підходів в умовах перманентних змін вимог до педагогічної діяльності. Було встановлено, що інноваційні технологічні рішення на момент їх запровадження виступають результатами педагогічної творчості, але на наступних етапах тиражування втрачають свою інноваційну складову і перетворюються на стандартизовані підходи, що відповідають типовим ситуаціям. При організації процесу опанування такого роду знаннями студент може демонструвати у тому числі й потенційну активність, основними показниками якої В.І. Лозова [4] виділяє прагнення до діяльності, що знаходить вияв у інтересі до діяльності, допитливості тощо. У даному випадку ми звертаємо увагу на протиріччя між наслідувальними діями з опанування стандартизованими підходами до використання педагогічних технологій та аналітичним, пошуковим,

творчим характером педагогічної діяльності у ході розробки педагогічних технологій.

У відповідності до методологічних позицій діяльнісного підходу, професійна підготовка майбутнього вчителя до розробки та використання педагогічних технологій у розрізі вибору методів навчальної діяльності студента має ґрунтуватись на положенні про формування суб'єктивного досвіду внаслідок активних пошукових дій на основі використання активних методів навчання (роботи І.Г. Абрамової, Ю.С. Арутюнова, М.М. Бирштейна, Н.В. Борисової, А.О. Вербицького, С.Р. Гидровича, С.С. Єгорова, В.М. Єфімова, Р.Ф. Жукова, С.Г. Колесниченко, В.Ф. Комарова, В.Н. Круглікова, І.Я. Лернера, В.І. Лозової, О.М. Матюшкіна, М.І. Махмутова, В.Я. Платова, В.В. Подиновського, А.М. Смолкіна, Г.П. Щедровицького), результатом яких є накопичення прагматичних знань одночасно із формуванням у свідомості розуміння потенційних можливостей модернізувати способи діяльності. Врахування ознак активних методів навчання та очікуваних результатів професійної підготовки до розробки та використання педагогічних технологій дає підстави визначити обов'язковим самостійний характер навчальних дій студента.

З метою визначення методів і засобів професійної підготовки до розробки та використання педагогічних технологій ми звернулись до аналізу відповідної системи навчальної діяльності, результатом якої передбачається формування загальнопедагогічних і спеціальних умінь.

До загальнопедагогічних умінь належать: гностичні (вміння аналізувати різні педагогічні концепції, педагогічні ситуації, індивідуальні і вікові особливості різних вікових категорій учнів, процес і результати своєї професійної діяльності), проектувальні (вміння формувати цілі, завдання професійної діяльності, прогнозувати перспективні результати, моделювати зміст, форми та методи педагогічної діяльності у можливих педагогічних ситуаціях, моделі поведінки учнів та способи коригувального впливу на них), конструктивні (вміння реалізовувати поставлені завдання, добирати продуктивні форми, методи і прийоми під час роботи з різними категоріями учнів, планувати шляхи удосконалення власної педагогічної діяльності), комунікативні (вміння встановлювати доброзичливі стосунки, проявляти делікатність, толерантність),

організаторські (вміння приймати оптимальні рішення, що сприятимуть власному особистісному розвитку та розвитку вихованців, формуванню учнівського колективу), оцінні (вміння оцінювати результати власної роботи і контролювати на цій основі свою діяльність, психічних стан, поведінку), прикладні (вміння, що характеризують здатність займатись різними видами діяльності, що опосередковано мають відношення до педагогічної діяльності).

До групи специфічних умінь належать: аналітичні (уміння здійснювати аспектний аналіз сучасних наукових теорій включаючи суміжні галузі науки з метою визначення перспективних напрямків еволюційних процесів у педагогіці щодо пошуку ефективних шляхів вирішення традиційних педагогічних задач, прогнозування виникнення нових педагогічних задач на основі аналізу сучасних тенденцій розвитку соціуму, оцінювати перспективні можливості користування традиційними методами педагогічного впливу і визначення на цій основі доцільності у пошуку нових), дослідницькі (уміння проводити власні теоретичні і практичні дослідження щодо можливості запозичення і впровадження нових освітніх технологій або окремих проникаючих елементів освітніх технологій з метою вирішення актуальних педагогічних задач, здійснювати незалежну експертну оцінку нових підходів, прийомів, педагогічних технологій), винахідницькі (уміння на основі відомих підходів утворювати модернізовані методи, засоби, прийоми, технології навчання та виховання), конструкторські (уміння, що пов'язані із педагогічним моделюванням, результатом якого є створення нових освітніх технологій).

Перелічені загальнопедагогічні уміння та специфічні, що обумовлені конкретизованими вимогами до впровадження технологічного підходу в освіті, за своїм характером прямо вказують на дотримання принципів саморозвитку, активності і самостійності в навчанні, а тому навчальна діяльність студента з опанування відповідним комплексом знань та умінь має бути самостійною, а методи і засоби забезпечення зазначеної професійної підготовки – спиратись на повний спектр завдань для самостійної навчальної діяльності.

Роль та місце самостійної навчальної діяльності у формуванні особистості розкрито у працях Б.Г. Ананьєва, Л.С. Виготського,

О.М. Леонт'єва, С.Л. Рубінштейна, Н.Ф. Тализіної, Л.М. Фрідмана, а у контексті нашого дослідження цінність представляють роботи М.О. Данілова, І.А. Зимньої, Т.І. Ільїної, І.Я. Лернера, Б.Ф. Ломова, Н.А. Менчинської, в яких послідовно розкриваються питання формування умінь самостійної навчальної діяльності та принципові можливості самостійної навчальної діяльності щодо підвищення якості освітнього процесу. Самостійну навчальну діяльність традиційно розглядають «як одну із форм навчання, при якій студент без допомоги викладача оволодіває навчальним матеріалом як у процесі аудиторних, так і позааудиторних занять: вона сприяє розвитку таких якостей, як самоорганізація і самоконтроль, розвитку мислення, творчому підходу до питань, що вирішуються, самостійному пошуку і запам'ятовуванню інформації, що значно підвищує ефективність навчання» (О.А. Жерновникова [2, с. 12]). Одночасно її вважають зовнішньою умовою розвитку самостійності [4].

У нашому дослідженні самостійна навчальна діяльність розглядається з позиції очікуваних результатів:

- уміння планувати свою діяльність (визначати цілі та шляхи їх досягнення);
- уміння об'єднувати свої ресурси та спрямовувати їх на досягнення поставлених завдань;
- уміння керувати своєю діяльністю, що передбачає наявність умінь самоконтролю і корекції своєї діяльності у процесі безпосереднього виконання поставлених завдань.

Аналіз змісту специфічних знань, які мають опанувати студенти у процесі професійної підготовки до розробки та використання педагогічних технологій, також вказує на необхідність організації самостійної навчальної діяльності, оскільки вивчення сукупності теоретико-методологічних підвалин організації навчального процесу з позиції врахування закономірностей його функціонування, що розкриті у положеннях системного підходу, радикально відрізняються від традиційних суб'єктно-діяльнісних наукових теорій, діяльнісного і технологічного підходів, а тому потребують детального самостійного опрацювання. На це вказують кілька принципових моментів.

По-перше, складність наукової теорії потребує забезпечення реалізації принципу індивідуалізації навчання, оскільки повноцінне її усвідомлення потребує в кожному окремому випадку індивідуального бюджету часу, рівня складності викладу основних положень.

По-друге, знання методологічних підходів мають цінність у світлі можливості їх продуктивного використання для пояснення функціонування цілісної педагогічної системи, що забезпечує розуміння закономірностей функціонування педагогічної системи й суб'єктна діяльності в ній, створює підґрунтя для побудування пояснення еволюційним процесам наукових теорій, які знаходили практичне застосування у вигляді різного роду інновацій. У зв'язку із виникненням нових можливостей для аналізу та пояснення традиційно незрозумілих причинно-наслідкових зв'язків у функціонуванні педагогічної системи, що з'являються із появою системного й технологічного підходів, знання нової методології мають бути продуктом самостійної навчальної діяльності.

По-третє, знання теорії та історії розвитку технологічного підходу в освіті розкриває одночасно із прикладами технології, що належать як до радикальних, так і псевдонововведень, загальну ідеологію розробки і впровадження сучасних педагогічних технологій. Їх потенціал складає у більшій мірі формування уявлень про потенційні можливості інноваційної педагогічної діяльності, яку можна об'єднати знаннями теорії технологічного підходу в освіті й уміннями на рівні аналітико-синтетичної діяльності. Здатність до самостійного пояснення особливостей виникнення, удосконалення та модернізації освітніх технологій у ретроспективному огляді, а також окреслення перспективних напрямів розвитку освітніх технологій, ураховуючи сучасні вимоги до якості підготовки випускника, формує інноваційну складову у світогляді майбутнього вчителя, розширяє його уявлення за межі чітко окреслених прикладів педагогічних технологій.

Послідовна реалізація системи професійної підготовки до розробки та використання педагогічних технологій, згідно із нашими дослідницькими позиціями, має спиратись на методологію технологічного підходу, що забезпечує внаслідок послідовного виконання системи технологічних кроків отримання запланованого результату. У зв'язку

із цим технологічна схема реалізації системи професійної підготовки до розробки та використання педагогічних технологій має враховувати індивідуальні характеристики навчальної діяльності суб'єкта, долю самостійності у навчанні, а також ряд специфічних особливостей:

1. Безпосередньою метою організації навчального процесу є забезпечення опанування комплексом знань та розвиток умінь, що позначаються в моделі підготовки фахівця. Виходячи із загальних уявлень про продуктивність методів навчання у накопиченні систематизованих обсягів теоретичної інформації нами було зроблено висновки про необхідність збільшення питомої ваги самостійної роботи студентів з пошуку і опрацювання інформації, що складає теоретичну основу професійної підготовки до розробки та використання педагогічних технологій.

Розвиток умінь творчо опрацьовувати відомі авторські технології, здійснювати інноваційну педагогічну діяльність на рівні винаходів і вдосконалень потребує попереднього формування досвіду свідомого застосування знань на практиці, а тому формування системи умінь має базуватись на відповідних видах самостійної навчальної діяльності.

2. Зміст освіти виключає механічне запам'ятовування, оскільки втрата логічних зв'язків унеможлиблює свідомий пошук науково обґрунтованих шляхів вирішення педагогічних ситуацій. Професійна підготовка передбачає накопичення педагогічних, психологічних, методичних знань з наступним застосуванням їх як цілісної системи. У контексті нашого дослідження результатом навчання у вищому педагогічному навчальному закладі має стати сформований індивідуальний комплекс методичних прийомів, що дозволить варіювати відомі прийоми утворюючи у такий спосіб їх нові комбінації, що з позиції реалізації системного й технологічного підходів матиме наукове підґрунтя із великою ймовірністю досягнення прогнозованих результатів, які у відповідності до технологічного підходу отримуватимуть статус нових педагогічних технологій.

У зв'язку із цим постає питання про організацію самостійної пошуково-аналітичної діяльності студента з вивчення відомих авторських підходів, що на сучасному етапі розвитку технологічного підходу в освіті набули статусу технологій, з метою виділення в них унікальних авторських концепцій, методичних прийомів упровадження тощо.

Це дасть можливість розширити науковий світогляд на проблему інноваційної педагогічної діяльності у контексті пошуку сучасних рішень традиційних педагогічних задач із допомогою освітніх технологій, сформуванню індивідуальний банк ідей і методичних прийомів використання проникаючих елементів освітніх технологій.

1. Особливістю професійної діяльності є також зіткнення з непередбачуваними, нетиповими задачами професійної діяльності. Виникає актуальна потреба у вихованні у студента ініціативності та творчості, й на цій основі готовності до виконання професійних обов'язків також і у нетипових ситуаціях. Дана особливість професійної підготовки вказує на необхідність забезпечення розвитку умінь самоосвіти упродовж життя.

Вирішення даного завдання вимагає забезпечення формування у випускника достатнього наукового світогляду і методичного інструментарію для подальшого підвищення власного професійного рівня з урахуванням тенденції постійного оновлення внаслідок еволюційних процесів у педагогічній науці та практиці вимог до змісту індивідуального методичного комплексу. Відтак, навички самоосвітньої діяльності стають обов'язковою складовою змісту професійної підготовки до розробки та використання педагогічних технологій.

З позиції системного підходу ми також здійснили спробу виділити якісні характеристики навчальної діяльності студента з метою визначення основних вимог щодо її характеру. Нами було з'ясовано, що забезпечення ефективності функціонування педагогічної системи залежить від правильності управління нею, а у випадку організації професійної підготовки до розробки та використання педагогічних технологій – самостійністю в управлінні суб'єктом діяльності власною навчальною діяльністю і прогнозуванні перспектив особистісного зростання. До цього висновку ми дійшли шляхом аналізу можливостей забезпечення ефективності функціонування системи з позиції Міждержавного стандарту системи менеджменту якості «Вимоги (ISO 9001:2008, IDT) Quality management systems. Requirements ГОСТ ISO 9001:2011» [5], яка передбачає спеціальні дії з визначення цілей та задач діяльності, якості кінцевого продукту на основі моніторингу вимог, налагодженого зворотного зв'язку з метою визначення якості функціонування систе-

ми на основі встановлення відповідності між запланованими та отриманими результатами.

Визначений у якості методологічної основи дослідження системний підхід дає підстави розглядати випускника вищого педагогічного навчального закладу у якості продукту педагогічної системи. У зв'язку із цим, вимоги забезпечення профільної компетентності фахівців, що у контексті нашого дослідження розглядається у проблемному полі забезпечення професійної підготовки до розробки та використання педагогічних технологій, вказують на необхідність визначення адекватних специфічних засобів реалізації виходячи із усвідомлення динаміки оновлення зазначених вимог. Налагоджена система самостійних робіт має створити достатню базу для забезпечення неперервного контролю суб'єктом стану власної системи методичних прийомів розробки і упровадження педагогічних технологій, і у такий спосіб реалізувати вимоги щодо забезпечення досягнення запланованих результатів одночасно із неперервністю управління цим процесом, постійного підвищення якості на основі даних об'єктивних вимірювань фактичних показників діяльності і їх відповідності запланованим результатам.

Для випускника вищого педагогічного навчального закладу фактичний стан його професійної підготовки до розробки та використання педагогічних технологій не залишиться незмінним на тривалий час, оскільки процедура її формування передбачає самоорганізацію суб'єктом контролю та корекції даного утворення, а тому у перспективі на основі об'єктивної оцінки відбуватиметься коригування (оновлення) комплексу теоретичних знань (банку даних про сучасні педагогічні теорії та способи їх упровадження) та методичних прийомів тиражування, оновлення, модернізації чи продукування освітніх технологій.

Комплекс методів, що забезпечують професійну підготовку до розробки та використання педагогічних технологій утворюють як традиційні, об'єднані логікою організації взаємодії, так специфічні, які обумовлюються специфікою змісту готовності до розробки та використання педагогічних технологій у межах окреслених змістовних модулів: аналіз передового педагогічного досвіду із критичною оцінкою складових, які обумовили високу результативність підходу із визначенням сучасних наукових теорій, що пояснюють зазначене явище; ана-

ліз нормативних документів, що регулюють вибір методів та прийомів реалізації освітнього процесу; аналіз умов оригінальних використання відомих педагогічних технологій; пошуково-аналітична діяльність щодо реконструювання освітніх технологій з метою налаштування на роботу у національній системі освіти; пошук науково-методичного підґрунтя для упровадження нових педагогічних технологій у змінених чи нових умовах відносно оригінального прототипу;

Засобами виступають: предметне поле методологічних підходів, що стали основою нашого наукового дослідження (системний, діяльнісний, технологічний); спектр педагогічних технологій, що активно упроваджуються у національній системі освіти; самостійна навчальна діяльність у ході накопичення системи знань та умінь у контексті реалізації системи професійної підготовки до розробки та використання педагогічних технологій

Висновок. Положення системного, діяльнісного й технологічного підходів виступають достатньою базою для визначення у контексті даного дослідження комплексу методів і засобів професійної підготовки до розробки та використання педагогічних технологій, які об'єднані такими загальними ознаками: активність і самостійність навчальної діяльності; критичність у сприйнятті інформації; пошуково-перетворювальний характер навчальних дій, що виключає набуття стандартизованих методичних прийомів; перманентність оцінних та коригувальних дій щодо стану індивідуального комплексу знань та умінь.

ЛІТЕРАТУРА.

1. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. / І.М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
2. Жерновникова О.А. Дидактичні умови стимулювання самостійної навчальної діяльності студентів медичного коледжу. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.09 – теорія навчання. // О.А. Жерновнікова – Харків, 2009, – 219 с.
3. Козаков В.А. Самостоятельная работа студентов и ее информационно-методическое обеспечение: Учеб. пособие. // В.А. Козаков – К.: Вища шк., 1990. – 248 с.